

**Theory and Practice
of Teaching
Ukrainian as a
Foreign Language**

**Теорія і практика
викладання
української мови
як іноземної**

Issue 12

Випуск 12

Scientific journal

Збірник наукових праць

Published 1–2 issues per year

Виходить 1–2 рази на рік

Published since 2006

Виходить з 2006 року

Ivan Franko
National University of Lviv

Львівський національний
університет імені Івана Франка

ЗАСНОВНИК: ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Друкується за ухвалою Вченої Ради
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації.
Серія КВ № 15572–4044Р від 28 липня 2009 р.

У збірнику вміщено наукові статті, присвячені теоретичним питанням і практичним проблемам викладання української мови як іноземної. Розглянуто особливості організації процесу навчання української мови в чужомовній аудиторії, висвітлено деякі лінгвокраїнознавчі аспекти, з'ясовано проблеми міжкультурної комунікації та особливості викладання фонетики, лексики, граматики, стилістики української мови, розкрито роль тексту, проаналізовано засоби формування комунікативної компетенції в процесі викладання української мови як іноземної.

This is a collection of technical articles devoted to the theoretical questions and practical problems related to teaching Ukrainian as a foreign language. The articles examine unique aspects of organizing the process of studying Ukrainian for a foreign language audience. Various language and country studies aspects are illuminated; in addition, problems in cross-cultural communication are discovered, as well as particularities of teaching the phonetics, lexica, grammar, and stylistics of Ukrainian. The role of the text is revealed, and means of forming communicative competence in the process of teaching Ukrainian as a foreign language are analyzed.

Редакційна колегія:

проф., д-р філол. наук *Ірина Кочан* (головний редактор), канд. філол. наук *Ніна Станкевич* (заступник головного редактора), доц., канд. філол. наук *Зоряна Мацюк* (заступник головного редактора), доц., канд. філол. наук *Данута Мазурик* (відповідальний секретар редколегії), проф., д-р *Золтан Андраш* (Будапештський університет імені Лоранда Етвеша), старший викладач *Олександра Антонів*, проф., д-р філол. наук *Флорій Бацевич*, проф., д-р *Оленка Білаш* (Університет Альберти, Канада), д-р філол. наук *Людмила Васильєва*, д-р філол. наук *Галина Мацюк*, проф., д-р *Ірена Митнік* (Варшавський університет, Польща), проф., д-р філол. наук *Олександра Сербенська*, проф., д-р філол. наук *Мар'ян Скаб*, доц., канд. філол. наук *Зеновій Терлак*.

Editorial Board:

Professor *Iryna Kochan* – Editor-in-Chief
Associate Professor *Nina Stankevych* – Assistant Editor
Associate Professor *Zorjana Matsiuk* – Assistant Editor
Associate Professor *Danuta Mazuryk* – Managing Editor

Відповідальний за випуск проф., д-р. філол. наук *Ірина Кочан*

Адреса редколегії:
Львівський національний університет
імені Івана Франка
вул. Університетська, 1
79000 Львів, Україна
тел.: (+38032) 239 43 55

Editorial office address:
Ivan Franko
National University of Lviv
1, Universytets'ka Str.,
79000 Lviv, Ukraine
tel.: (+38032) 239 43 55

<http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/> www.tpum.php

Технічний редактор А.І. Чулаєвський
Коректор Л.Л. Гавриловська

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ, ВИДАВЦЯ І ВИГОТОВЛЮВАЧА:

Львівський національний університет
імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК №3059 від 13.12.2007 р.

Формат 70x100/16.
Умовн. друк арк.
Тираж 100 прим. Зам. №

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2015

З М І С Т

I. УКРАЇНСЬКА МОВА У СВІТІ: З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ

<i>Олена Сіваченко, Алла Недашківська.</i> Що мотивує студентів вивчати українську мову як іноземну в Північній Америці	3
<i>Світлана Амеліна.</i> Вивчення української мови в університетах Німеччини	12
<i>Галина Лесная (Лісна).</i> Де, кого і для чого: до питання про уніфікацію процесу навчання української мови як іноземної	18
<i>Юлія Рисіч-Шафранець.</i> Розширення методичної пропозиції в навчанні лексики й граматики української мови для потреб сучасної студентської аудиторії (українська мова як іноземна в Польщі)	25
<i>Bohdan Mykhaylyshyn.</i> Adoption of first Canadian concepts in the process of accommodation modern newcomers from Ukraine	33
<i>с. Зиновія Міхалішин, Олександра Антонів.</i> Українська мова в Бразилії	36

II. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

<i>Людмила Васильєва.</i> Ю. О. Жлуктенко – зачинатель нового напрямку в методиці викладання української мови (до 100-річчя від дня народження науковця)	41
<i>Ірина Кочан.</i> Методи викладання мови як іноземної : екскурс в історію	52
<i>Галина Чуба.</i> Політика мультлінгвізму і нові підходи в лінгводидактиці	62
<i>Тетяна Космеда.</i> Підручники з української мови як іноземної для польських студентів: критичний аналіз і пошук нових концепцій	68
<i>Ірина Збір.</i> Підручник “Українська мова як іноземна (практичний курс)” для корейських студентів: принципи укладання, завдання, типи вправ	75
<i>Тетяна Осіпова.</i> Актуалізація невербального компонента комунікації в дискурсі сучасного підручника з української мови для іноземних студентів	84
<i>Віра Коваленко, Віктор Кревс, Наталія Цісар.</i> Організація доуніверситетського навчання іноземних громадян	93

<i>Ганна Швець</i> . Навчання української мови як третьої іноземної в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка	103
<i>Галина Іванишин, Уляна Соловій</i> . Типові програми з української мови як іноземної для студентів вищих навчальних закладів МОЗ України: з досвіду укладання	110
<i>Наталія Мартинишин</i> . Особливості організації заняття з української мови як іноземної для дітей дошкільного віку	116
<i>Данута Мазурик</i> . Державний стандарт української мови як іноземної у термінах.....	121
<i>Лілія Желева</i> . Комунікативен подход в обучението по украински език в Софийски университет “Св. Климент Охридски”	126
<i>Світлана Мотозюк</i> . Українська мова як іноземна в міжнародній школі “Меридіан”: досвід, проблеми і пошуки	131

III. МЕТОДИКА ТА НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ ФОНЕТИКИ, ЛЕКСИКИ І ГРАМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

<i>Любов Фроляк</i> . Особливості вивчення лексико-семантичної парадигми слів народний і національний у польськомовній аудиторії	135
<i>Зоряна Мацюк</i> . Типологія форм словозміни іменників у курсі української мови як іноземної	144
<i>Олександра Антонів</i> . Типологія тестів для навчання української мови як іноземної.....	152
<i>Марія Тишковиць, Галина Бачинська</i> . Система вправ для вивчення родового відмінка іноземними студентами медичного ВНЗ	159
<i>Оксана Костів</i> . Діалектні явища у вивченні української мови як іноземної.....	167
<i>Галина Тимошик</i> . Лексика бджільництва в лінгводидактичному аспекті (на матеріалі номена „бджола”)	172
<i>Іванна Фецько</i> . Сприйняття термінофонду й текстово-анотацийного матеріалу музейної експозиції очима студентів-іноземців	180
<i>Тетяна Гроховська</i> . Деякі аспекти вивчення фразеологізмів на заняттях з української мови як іноземної	189
<i>Лілія Дужа</i> . Алюзія як елемент поетичного тексту: лінгводидактичний аспект (на матеріалі поезій М. Зерова)	197
<i>Галина Бойко</i> . Лексико-граматичні тести до навчального посібника “Крок–2” з української мови як іноземної в контексті оцінювання мовної компетенції студентів-іноземців технічних спеціальностей	202

Наталія Цісар, Ольга Ценюх, Марія Мерцало, Соломія Ставнича, Катерина Скиба. Аудіовізуальні засоби у навчанні іноземців 210

Оксана Дудник, Вікторія Лисогора, Людмила Матусевич. Використання інформаційних технологій у процесі викладання української мови як іноземної: актуальність, доцільність, практична реалізація 218

IV. УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА В АСПЕКТІ НАВЧАННЯ ВИДІВ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Галина Онуфрієнко. Алгоритмічні приписи як інструмент сучасної лінгводидактики у практиці навчання студентів продуктивного реферування фахової літератури 224

Ніна Станкевич. Взаємопов'язане навчання видів мовленнєвої діяльності в курсі української мови як іноземної: теоретичний і практичний аспект 232

Оксана Остапчук. Спонтанне розуміння тексту: пасивна мовна компетенція у вивченні української мови як іноземної 243

Адальберт Барань, Єлизавета Барань. Засоби покращення результатів ЗНО з української мови та літератури серед учнів шкіл Закарпаття з угорською мовою навчання 248

V. ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВО В КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Ніна Данилюк. Міжмовні та міжкультурні паралелі на початковому етапі навчання української мови арабських студентів 257

Дарія Добрусинець. Назви верхнього одягу: лінгвокраїнознавчий аспект 265

Наталія Хібеба. Тематична група "Власні назви політичних партій" у лінгвокраїнознавчому словнику української мови 277

VI. РЕЦЕНЗІЇ

Богдан Михайлишин. Роздуми про поетичний доробок Яра Славутича 285

Bohdan Mykhaylyshyn. Talented around (*Nadia Solohub. The linguistic portrait of Yar Slavutych*) 288

УДК [373.5.014.6.091.27:811.161.2](477.87)

ЗАСОБИ ПОКРАЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗНО З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ СЕРЕД УЧНІВ ШКІЛ ЗАКАРПАТТЯ З УГОРСЬКОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ

Адальберт Барань, Єлизавета Барань

*Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці, Кафедра філології,
площа Кошута, 6, м. Берегове, 90202, Закарпатська область, Україна
ел. пошта: caroline@kmf.uz.ua
тел.: +380314123462*

Розглянуто проблеми вивчення української мови в загальноосвітніх школах Закарпаття з угорською мовою навчання, указано причини неуспішності учнів-угорців під час ЗНО з української мови та літератури, перераховано засоби покращення результатів ЗНО з української мови та літератури.

Ключові слова: вивчення української мови в загальноосвітніх школах Закарпаття з угорською мовою навчання, зовнішнє незалежне оцінювання з української мови та літератури, антологія творів з української літератури.

1. Стан викладання державної мови у школах Закарпаття з мовою національних меншин на сучасному етапі

Процес викладання української мови та літератури в школах з угорською мовою навчання на Закарпатті у наш час має безліч проблем, спричинених низкою чинників в освітній політиці, які не сприяють успішному навчанню української мови учнів угорської національності, а, навпаки, призводять до мовного бар'єру [8 : 145–154]. Більшість дітей, рідною мовою яких є угорська, вперше зустрічаються з українською мовою лише в школі, тому вже в початкових класах у них виникають труднощі під час її вивчення.

Навчальна програма дисципліни «Українська мова» в загальноосвітній школі спрямована на вивчення граматики української мови, у той час як розвиток зв'язного мовлення учнів повністю відходить на задній план. Навчальній дисципліні «Українська мова», як правило, відводять на тиждень дві або три години в школах з угорською мовою навчання. У таблиці №1 показано, що зі 105 годин на рік у 5-6-х класах тільки 23 або ж 20 годин відводиться на розвиток зв'язного мовлення (включно аудіювання, говоріння, читання і письмо). У 7-9-х класах обсяг годин становить відповідно 18-20-18, решту годин відводять для вивчення граматики.

Таблиця 1. Кількість годин, відведених на вивчення української мови у школах з угорською мовою навчання (5–9 класи) (2015–2016 навчальний рік)

Г. П. Даниш, П. П. Чучка, Ю. В. Герцог та ін. Українська мова: Програма для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з угорською мовою навчання.

Клас	Кількість годин у навчальному році	Кількість годин на тиждень	Резервний час	Кількість годин, відведених для розвитку зв'язного мовлення (аудіювання, говоріння, читання, письмо)
5	105	3	5	23
6	105	3	5	20
7	70	2	3	18
8	70	2	2	20

9	70	2	3	18
---	----	---	---	----

У 10-11-х класах загальноосвітніх шкіл учні мають два уроки української мови на тиждень (таблиця 3).

Таблиця 3. Кількість годин, відведених для вивчення української мови у школах з угорською мовою навчання (10–11 класи) (2015–2016 навчальний рік)
Українська мова. Академічний рівень. Програма для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з угорською мовою навчання.

Клас	Кількість годин у навчальному році	Кількість годин на тиждень	Кількість годин, відведених для розвитку зв'язного мовлення (аудіювання, говоріння, читання, письмо)
10	70	2	28
11	70	2	24

Метою навчання української літератури в загальноосвітній школі є: підвищення загальної освіченості громадянина України; уміння читати й усвідомлювати прочитане (виділення наше), розширення їхніх культурно-пізнавальних інтересів учнів; сприяння всебічному розвитку, духовному збагаченню, активному становленню й самореалізації людини в сучасному світі; виховання національно свідомого громадянина України. До основних завдань навчальної дисципліни «Українська література» належать: зацікавити учнів художнім твором як явищем мистецтва слова, формувати розвиток естетичного смаку, гуманістичного світогляду, принципів патріотизму й толерантності, розвиток творчих і комунікативних здібностей учнів, їхнього самостійного і критичного мислення, культури полеміки, уміння аргументовано доводити власну думку, виробити вміння застосовувати здобуті на уроках літератури знання, навички в практичному житті¹. У школах з мовою національних меншин на вивчення української літератури відводять дві години на тиждень (таблиця 2).

Структура підручників з дисципліни «Українська література» для учнів шкіл з угорською мовою навчання подібна до підручників, якими користуються в школах з державною мовою навчання. Мова цих підручників часто не відповідає рівню знань з української мови учнів угорської національності: пояснення термінів, слів та виразів, біографічні відомості про авторів подають лише українською мовою. Учні читають твори української художньої літератури мовою оригіналу. Часто незрозумілі діалектизми та архаїчні елементи в текстах творів викликають труднощі у розумінні прочитаного, що в жодному разі не мотивує учнів успішно навчатися. Підручники не пристосовані для диференційованого навчання учнів з різним рівнем володіння українською мовою та неоднаковим рівнем успішності. Навчання української літератури за такою методикою не приведе до успішного засвоєння шкільного матеріалу з української літератури.

Сучасна методика навчання української літератури учнів угорської національності не сприяє естетичному вихованню, адже якщо в учнів виникають проблеми з розумінням прочитаного, то вони не спроможні зосереджувати свою увагу на естетичних і художніх цінностях прочитаного літературного твору. Без

¹ http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/

мовної та предметної компетенцій учень не виконає завдань зовнішнього незалежного оцінювання, а отже, не зможе повноцінно інтегруватися в життя суспільства.

Таблиця 2. Кількість годин, відведених для вивчення української літератури у школах з угорською мовою навчання (5–9 класи) (2015–2016 навчальний рік)

Мовчан Р. В., Таранік, Ткачук К. В., Бондар М. П. та ін. Українська література. Програма для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою та мовами навчання національних меншин.

Клас	Кількість годин у навчальному році	Кількість годин на тиждень	Резервний час
5	70	2	7
6	70	2	7
7	70	2	7
8	70	2	7
9	70	2	7

Навчальна програма з української літератури є однаковою з погляду вимог і кількості годин для учнів загальноосвітніх середніх шкіл з українською мовою навчання та мовою національних меншин. Однак більшість учнів шкіл з угорською мовою навчання не спроможні виконати вимоги і досягти рівня знань, передбачених програмою.

Таблиця 4. Кількість годин, відведених для вивчення української літератури у школах з угорською мовою навчання (10–11 класи) (2015–2016 навчальний рік)

Українська література. Рівень стандарту, академічний рівень. Програма для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів.

Клас	Кількість годин у навчальному році	Кількість годин на тиждень
10	70	2
11	70	2

2. Результати зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури

З 2008 року до вступу у вищі навчальні заклади України можуть бути допущені тільки ті абітурієнти, які успішно склали зовнішнє незалежне оцінювання. Для учнів шкіл з українською мовою навчання та шкіл з угорською мовою навчання вимоги зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури є однаковими [6 : 105–116; 9 : 25–40].

Екзаменаційна система змінювалася декілька разів, однак 2015 року відбулася радикальна зміна, відповідно до якої кожен випускник повинен пройти зовнішнє незалежне оцінювання з української мови та літератури, щоб одержати атестат про середню освіту. Учні мали можливість обрати базовий або поглиблений рівень. Нова система проходження зовнішнього незалежного оцінювання передбачає диференційований підхід до результатів тестування на рівні випускних і вступних іспитів. Це означає, що після виконання завдань для державної підсумкової атестації зараховують лише результати з української мови та творчого завдання (за шкалою від 1 до 12 балів), а після виконання завдань на рівні вступного іспиту до цих результатів додають ще й бали, отримані за виконання завдань з української літератури.

Термін “базовий” надав певної надії випускникам, але, як виявилось, рівень складності цього іспиту зовсім не відрізнявся від рівня завдань зовнішнього незалежного оцінювання з української мови попередніх років. Більш того, до складу завдань базового рівня з української мови увійшло ще й творче завдання, а саме написання висловлювання-роздуму. Як бачимо, система зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури вимагає ретельної підготовки.

Раптове нововведення дало неочікувані негативні результати. Директор Українського центру оцінювання якості освіти (УЦОЯО) Ігор Лікарчук узагальнив результати зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури 2014–2015 навчального року саме так: “За результатами перевірки, було з’ясовано, що більшість абітурієнтів не змогла письмово висловити свою думку в завданнях відкритого типу; 20 % від загальної кількості тих, хто брав участь, не написали жодного слова; були ті, хто писав російською, угорською мовою; також писали речі, які взагалі не пов’язані з темою”².

Якщо врахувати вимоги навчального плану, то неважко переконатись у тому, що загальноосвітні школи не спроможні підготувати учнів шкіл з угорською мовою навчання до проходження ЗНО. З-поміж чотирьох навиків (в 11-му класі 24 години відведено на розвиток зв’язного мовлення, тобто аудіювання, читання, говоріння та письмо) до завдань, які трапляються доволі часто, включено написання переказу. З огляду на це, підготовка учнів до написання твору відбувається в рамках позакласних занять або ж на уроках з репетитором. На сайті finance.ua представлено результати опитування, згідно з якими більшість учнів та вчителів в Україні вважають, що досягнути успішного результату на зовнішньому незалежному оцінюванні можна лише за допомогою додаткових уроків³. Очевидно, на Закарпатті, як і в багатьох інших регіонах України, не всі батьки спроможні оплатити уроки репетитору. З огляду на це, Закарпатський угорський інститут ім. Ференці Ракоці II спільно із Закарпатським угорськомовним педагогічним товариством щороку організовують курси підготовки до проходження ЗНО для випускників шкіл з різних навчальних дисциплін. Слухачі визнали, що курси посприяли успішному проходженню ними ЗНО.

Завдання з української мови та літератури для ЗНО 2015 року викликали значний резонанс у суспільстві. Насамперед це стосується зауважень випускників і вчителів до тексту для читання мовчки та некоректно сформульованих до нього питань і запропонованих неоднозначних відповідей. Автор тексту, відома українська письменниця Галина Пагутяк, зазначила у зверненні до відповідальних за ці завдання: “Школа не навчає дітей мислити самостійно, не дає їм змоги мати власну думку. Не існує зворотнього зв’язку між вчителями та учнями. Освіта – це перше, що потрібно реформувати”⁴.

Директор УЦОЯО проблемним вважав рівень підготовки учнів: „Абітурієнти не готові виконувати складні завдання когнітивного рівня, які вимагають застосування знань”⁵. З огляду на низький рівень успішності випускників у державі

² <http://glavcom.ua/articles/29156.html>

³ згідно з результатами опитування вказано ціни на приватні уроки: що ближче до столиці Києва, то дорожчі ціни – <http://news.finance.ua/ru/news/-/347878/vo-skolko-obhoditsya-roditelyam-podgotovka-detej-k-zno-issledovanie> – 15. 07. 2015.

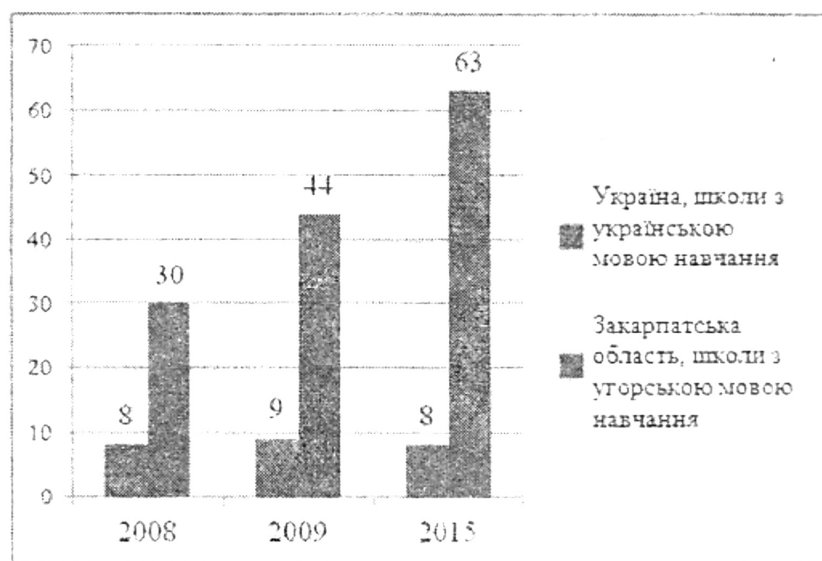
⁴ http://pahutyak.com/відкритий_лист

⁵ <http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/igor-likarchuk-ukladachi-testiv-percocinili-mozhливosti-abituriyentiv-.html> – 18. 08. 2015. Працівники УЦОЯО мають на меті у 2015/2016 навчальному році ввести зміни до ЗНО з

загалом, працівники УЦОЯО визначили прохідним балом 22 правильні відповіді.⁶

Шанс вступити до вищих навчальних закладів на основі результатів ЗНО в пропорційному співвідношенні у найменшій кількості отримали випускники шкіл Закарпаття з угорською мовою навчання. Український центр оцінювання якості освіти опублікував перелік тих шкіл, які мають 10 і більше випускників, які не досягли мінімального прохідного бала під час проходження зовнішнього незалежного оцінювання у 2015 році з української мови та літератури⁷. В Україні цього року 8% випускників не склали ЗНО з української мови та літератури, на Закарпатті серед випускників загальноосвітніх шкіл з угорською мовою навчання цей невтішний показник становить 63% (діаграма 1).

Діаграма 1. Кількість випускників у відсотковому відношенні в Україні загалом та серед учнів шкіл з угорською мовою навчання, які не набрали прохідного бала на ЗНО з української мови та літератури (2008, 2009, 2015) (Csernicskó–Ferenc 2010: 334 та дані 2015 року)

Незадовільний результат ЗНО з української мови та літератури серед випускників шкіл мовами національних меншин спонукали фахівців провести круглий стіл з метою вирішення проблем, пов'язаних з вивченням державної мови у школах з мовами національних меншин. Голова парламентського Комітету з питань науки і освіти Лілія Гриневич під час роботи круглого столу "Освіта представників національних меншин України: проблеми та шляхи їх вирішення" зазначила, що

української мови та літератури із залученням завдань, спрямованих на перевірку когнітивних здібностей учнів.

http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248157883&cat_id=244277212 – 2015. 07. 22.

⁶ Директор УЦОЯО Ігор Лікарчук зазначив, що за результатами державної підсумкової атестації середній рівень знань з української мови і літератури мають 41% випускників шкіл, а 29% – достатній, що свідчить про низький рівень підготовки.

http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248157883&cat_id=244277212 – 21. 07. 2015.

⁷ Згідно з даними статистики, найнижчий результат досягли учні шкіл Закарпатської області: з-поміж 670 випускників у 92 школах є 10 або більше випускників, які не досягли мінімального прохідного бала (<http://osvita.ua/school/47377/>) – 21. 07. 2015.

представники меншин не можуть якісно вивчати державну мову. Кількість годин для її вивчення у школах меншин є значно меншою (у початковій школі – у 2 рази), ніж у закладах з навчанням українською мовою⁸. Це відобразилося і на результатах ЗНО з української мови та літератури. На переконання Лілії Гриневич, методику вивчення державної мови для шкіл національних меншин необхідно модернізувати з урахуванням результатів науково-дослідних робіт, системи підготовки вчителів⁹, сучасного обладнання¹⁰.

Фахівці вже раніше зазначали: попри те, що дитина угорської національності на Закарпатті з першого до одинадцятого класу вивчає навчальну дисципліну «Українська мова», вона не може засвоїти її. Очевидно, неналежно функціонує система освіти [6 : 105–116, 11 : 25–40 12 : 380–390]. Нарешті визнано, що українську мову не можуть вивчати за однаковою методикою учні-українці та учні шкіл національних меншин. Недоцільно ставити єдині вимоги до учнів шкіл з українською мовою навчання та мовою національних меншин. Необмірковані кроки та рішення призводять до зазначених вище проблем.

3. Мета створення антології творів української художньої літератури в перекладі угорською

Учні шкіл з угорською мовою навчання усвідомлюють необхідність засвоєння державної мови. Вони із зацікавленістю читали б твори української художньої літератури, якби мова цих творів була зрозумілою для них. Раніше були зроблені певні кроки з метою полегшення вивчення української літератури. Вийшло друком два збірники творів української літератури для учнів 5–9-х та 10–11-х класів. До збірника внесено твори, передбачені навчальною програмою. До творів української художньої літератури подано угорський переклад, який сприяв розумінню прочитаного¹¹.

Автори статті поставили перед собою мету – надати допомогу учням шкіл з угорською мовою навчання у підготовці до ЗНО. Згідно з вимогами навчальної програми, з п'ятого класу учні мають уміти виконувати аналіз творів української художньої літератури. У старших класах обсяг і кількість літературних творів поступово зростає, стає складнішою і мова творів. Пояснення слів іншомовного походження, маловживаних слів та виразів, архаїзмів, діалектизмів, авторських слів, усталених слів та виразів подано українською мовою, при цьому їх кількість іноді перевищує можливості учня засвоїти їх.

До антології увійшли угорські переклади тих творів української літератури, які включено до ЗНО. Загальновідомо, що зі середини ХХ століття багато творів української літератури перекладено угорською мовою для того, щоб угорськомовний

⁸ Статистичні дані підтверджують, що в школах з українською мовою навчання кількість годин за 11 років навчання, відведених для вивчення української мови, становить 44,5, а в школах з угорською мовою навчання – усього 30 годин [1: 73].

⁹ У 2014/2015 навчальному році у загальноосвітніх школах міста Берегова з угорською мовою навчання 15 педагогів викладали державну мову. Із них семеро мали диплом російського філолога, восьмеро здобули диплом українського філолога.

¹⁰ http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article.jsessionid=9C3E5B683B3BDC9804A30BB5A8468CE2?art_id=57181&cat_id=44731 – 2016. 07. 26.

¹¹ Українська література. Хрестоматія для учнів 5–9 класів шкіл з угорською мовою навчання. О. А. Кордонєць (упорядк.). Видавництво Гражда, 2010; Українська література. Хрестоматія для учнів 10–11 класів шкіл з угорською мовою навчання. О. А. Кордонєць (упорядк.). Видавництво Гражда, 2010.

читач зміг ознайомитися з літературою сусіднього українського народу. Більшість перекладів, які увійшли до антології, видано в Будапешті та Ужгороді¹². Антологія містить переклади 26 творів 14 авторів (таблиця 5). До антології увійшов і переклад, виконаний у рамках дипломної роботи¹³.

Таблиця 5. Зміст антології творів української літератури в перекладі угорською

АВТОР	НАЗВА ТВОРУ
Ismeretlen szerző Невідомий автор	Enek Igor hadáról (Слово о полку Ігоревім)
Hrihorij Szkovoroda Григорій Сковорода	De libertate A tiszta lelkiösméret dicséreti (Всякому місту звичай і права)
Ivan Kotljarevszkij Іван Котляревський	Aineis (Енеїда)
Tarasz Sevcsenko Тарас Шевченко	Osznovjanyenkóhoz (До Основ'яненка) Katerina (Катерина) Hajdamákok (Гайдамаки) Kaukázus (Кавказ) Álom (Сон (У всякого своя доля)) Baráti üzenet (І мертвим, і живим, і ненародженим...) Végrendelet (Заповіт) Nekem már mindegy... (Мені однаково...)
Pantelejmon Kulis Пантелеймон Куліш	A Fekete Tanács (Чорна Рада)
Ivan Necsuj-Levickij Іван Нечуй-Левицький	A Kajdas család (Кайдашева сім'я)
Ivan Franko Іван Франко	Himnusz (Гімн) Miért csak álmaim... (Чого являєшся мені у сні) Mózes (Мойсей)
Mihajlo Kocjubinszkij Михайло Коцюбинський	Elfelejtett ősök árnyai (Тіні забутих предків) Intermezzo
Leszja Ukrajinka Леся Українка	Contra spem spero Erdei rege (Лісова пісня)
Sztefanik Vaszily Василь Стефаник	A kökereszt (Камінний хрест)
Pavlo Ticsina Павло Тичина	Hárfákkal (Арфами, арфами...)
Andrij Malisko Андрій Малишко	Dal a keszkenőről (Пісня про рушник)
Vaszil Szimonenko Василь Симоненко	Az anyaság hatyúi (Лебеді материнства)
Ivan Dracs Іван Драч	Ballada a napraforgóról (Балада про соняшник)

¹² Ének Igor hadáról. Fordította Képes Géza. Budapest: Magyar Helikon, 1974; Leszja Ukrajinka Erdei rege. Tündérajáték 3 felvonásban. Ukránból fordította Kótyuk István. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, 1993; Mihajlo Kocjubinszkij Fata morgana. Budapest–Uzsgorod: Európa könyvkiadó–Kárpáti Kiadó, 1971; Pantelejmon Kulis A fekete tanács. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1978; Sztefanik Vaszily Válogatott elbeszélések. Київ–Ужгород: Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа», 1952; Tarasz Sevcsenko Kobzos. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1961; Tarasz Sevcsenko Kobzos. Válogatott versek. Ungvár: Kárpáti Kiadó, 2005; Ukrán költők. Karig Sára (szerk.). Budapest – Uzsgorod: Magvető Kiadó – Kárpáti Kiadó, 1971.

¹³ Forgács Balázs *A Kajdas család*. Дипломна робота Будапештський університет ім. Лоранда Етвеша. Кафедра української філології, 2011.

Сподіваємося, що запропоноване видання полегшить підготовку випускників загальноосвітніх шкіл з угорською мовою навчання до ЗНО з української літератури.

Список використаної літератури

1. *Барань Єлизавета*. Вивчення української мови у школах з угорською мовою навчання / Єлизавета Барань, Степан Черничко // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів, 2013. Випуск 8. – С. 72–78.
2. *Даниш Г. П.* Українська мова: Програма для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з угорською мовою навчання / Г. П. Даниш, П. П. Чучка, Ю. В. Герцог та ін. – Чернівці : Букрек, 2005.
3. *Мовчан Р. В., Таранік-Ткачук К. В., Бондар М. П.* та ін. Українська література. Програма для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою та мовами навчання національних меншин / Р. В. Мовчан, К. В. Таранік-Ткачук, М. П. Бондар та ін. – Київ, 2011 (доповнено у 2015 році). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/
4. Українська мова. Академічний рівень. Програма для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з угорською мовою навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869542/
5. Українська література. Рівень стандарту, академічний рівень. Програма для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (без вказівки авторів та місця видання). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869542/
6. *Черничко Степан*. Проблемні питання викладання української мови у школах з угорською мовою навчання / Степан Черничко // Державотворча й об'єднувальна функції української мови: реалії, здобутки, перспективи. Ужгород : Поліграфцентр „Ліра”, 2009. – С.105–116.
7. *Черничко Степан*. Ще раз про проблеми викладання української мови у школах з угорською мовою навчання / Степан Черничко // Розвиток гуманітарного співробітництва в українсько-угорському прикордонному регіоні: аналіз, оцінки. – Ужгород : Поліграфцентр „Ліра”, 2011. – С. 213–224.
8. *Bárány Erzsébet – Huszti Ilona – Fábíán Márta* Második és idegen nyelv oktatása a beregszászi magyar iskolák 5. osztályában: a motiváció és nyelvi készség összefüggése az oktatáspolitikai tényezőkkel. // Kornélia Hires-László Kornélia, Zoltán Karmacsí Zoltán, Anita Márku eds. Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban: a 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai. Budapest-Beregszász: Tinta Könyvkiadó–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete. 2011. – С. 145–154.
9. *Csernicskó István – Ferenc Viktória* Az ukrainai oktatáspolitikai és a kárpátaljai magyar felsőoktatás. // István Horváth and Erika Mária Tódor eds. Nemzetállamok, globalizáció és kétnyelvűség. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet–Kriterion. 2009. – С. 25–40.
10. *Csernicskó I. and V. Ferenc* Education as an ideal means of achieving a nation state in Ukraine. // Concepts & Consequences of Multilingualism in Europe, ed. J. Róka, 329–349. Budapest: Budapest College of Communication and Business, 2010.
11. *Csernicskó, István* *Megtanulunk-e ukránul?* A kárpátaljai magyarok és az ukrán nyelv. Ungvár: PoliPrint, 2012. – 151 с.
12. *Csernicskó, István* *Államok, nyelvek, államnyelvek*. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010). Budapest: Gondolat Kiadó, 2013. – 575 с.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2016

доопрацьована 25.02.2016

прийнята до друку 03.03.2016

**MEANS OF IMPROVING RESULTS OF EXTERNAL INDEPENDENT
EVALUATION (ZNO) ON UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE
AMONG PUPILS OF TRANSCARPATHIAN SCHOOLS WITH HUNGARIAN
LANGUAGE OF INSTRUCTION**

Adalbert Baran, Ielyzaveta Baran

*Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute, Department of Philology,
Kossuth square, 6. 90200 Beregszász, Transcarpathia. Ukraine
e-mail: caroline@kmf.uz.ua
phone.: +380314123462*

The paper deals with the problems of learning Ukrainian language in Transcarpathian schools with Hungarian language of instruction, outlines the reasons of Hungarian pupils' failures while passing the external independent evaluation (ZNO) on Ukrainian language and literature, lists those means which improve the results of external independent evaluation (ZNO) on Ukrainian language and literature.

The paper deals with the problems of learning Ukrainian language in Transcarpathian schools with Hungarian language of instruction, outlines the reasons of Hungarian pupils' failures while passing the external independent evaluation (ZNO) on Ukrainian language and literature, lists those means which improve the results of external independent evaluation (ZNO) on Ukrainian language and literature. The authors of the paper set a goal – to help the pupils of schools with Hungarian language of instruction in preparation for the external independent evaluation. According to the requirements of the curriculum, pupils should be able to carry out the analysis of Ukrainian literary works since the fifth grade. In the senior classes the volume and amount of literary works gradually increases, the language of the literary works becomes harder. Explanation of words of foreign origin, infrequent words and expressions, archaisms, dialects, author's words, set expressions is given in Ukrainian language, while the amount of these words sometimes exceeds the pupils' capabilities for learning.

The anthology contains the Hungarian translations of those Ukrainian literary works which are parts of the external independent evaluation. It is well known that from the middle of the 20th century many works of Ukrainian literature were translated into Hungarian in order to familiarize the Hungarian reader with the literature of neighboring Ukrainian people. Most of the translations included in the anthology were published in Budapest and Uzhgorod. The anthology contains translations of 26 literary works by 14 authors. The anthology also contains a translation, which was carried out as part of the bachelor thesis.

Key words: teaching of Ukrainian language and literature in Transcarpathian secondary schools, external independent evaluation on Ukrainian language and literature, the anthology of Ukrainian literature.